

Kubalu skolas – muzeja raksti

---

2. burtnīca

Dažas Ernesta Dinsberga domas un

---

atziņas par sava laika sabiedrību

---

un tās attīstības iespējām.

Mežsausterē, 2011.

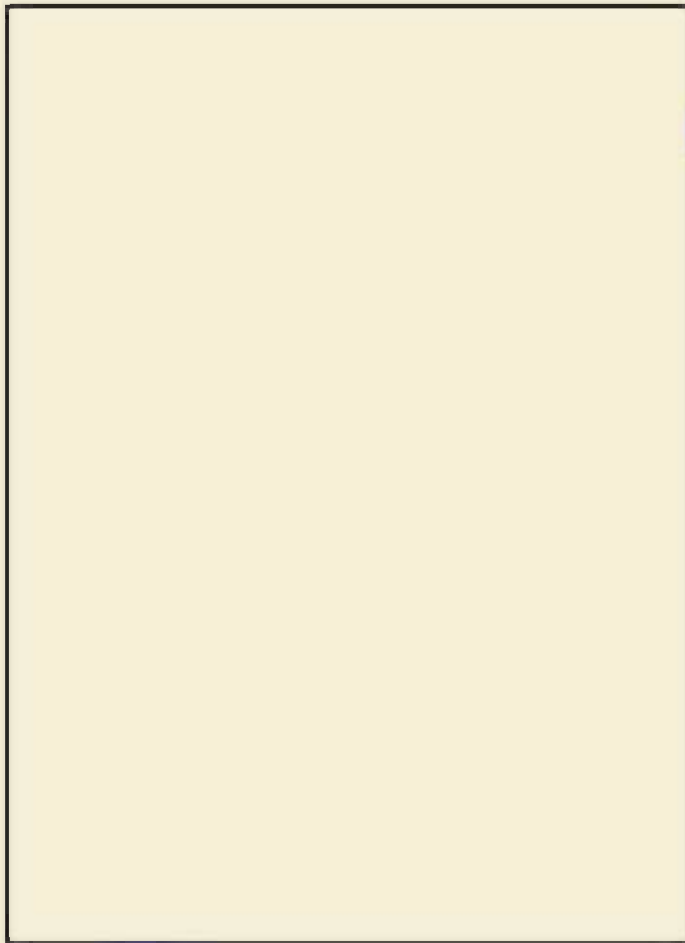
Priekšvārds

Latviešu rakstnieka, skolotāja, sabiedriskā darbinieka Ernesta Dinsberga mūžs aizsākas 1816.gada 24.janvārī, Dundagas muižas Iernieku mājās. Toreiz, vēl dzimbūtniecības laikos, Iernieku saimnieka brāļa Priča un sievas Marijas ģimenē piedzimst trešais dēls.

Divus gadus vēlāk Ernesta tēvu „kungs ieceļ par mežsargu” un ģimene „uz kunga pavēli” pārceļas uz Dingeskalnu mājām. Te „Eižiņš auga, iemācījās un lasīja savu dziesmu grāmatu”. Vēlāk, kad Kurzemē izsludināta uzvārdu došana [1834.], Ernesta tēvs izraugās dzimtas uzvārdu *Dūnsbergs*. [Citējumi no E.Dinsberga autobiogrāfijas noraksta. / Kubalu skolas – muzeja krājums]

Divi mēneši pie Dreimaņu muižas arendatora mājskolotāja [1826.], pēcāk [1833.-1838.], kalpojot pie Dundagas mācītāja Kārļa Glēzera par kučieri, pašmācības ceļā apgūtā vācu valoda un pusgads Cīravas – Dzērves draudzes skolā [1840.] – tāds ir Ernesta iegūtās izglītības pamats. Neatlaidīgi pašam mācoties un strādājot, E.Dinsbergs izaug par izcilu skolotāju un ļoti ražīgu gara darbinieku. Viņa darbi iznākuši vairāk kā pusotra simta grāmatās, publikācijas laikrakstos pārsniedz sešus simtus.

Šķiet, par patiesāko mūsu ievērojamā tautieša, novadnieka darba vērtējumu var atzīt Jāņa Poruka teikto: „... Kubeles skola bija Dūnsbergā Ernstam par mazu, un tomēr apstākļi arī tajā pašā viņam neļāva piemēroti darboties. Jo skolotājs, kurš grib būt dzejnieks, un dzejnieks, kurš grib būt skolotājs, traucē viens otru, tas ir Dūnsbergis traucēja pats sevi tā, ka tas no citiem tika traucēts. Tāda spara, kādu mēs atrodam pie Ausekļa, Pumpura, Veidenbauma, Dūnsbergam arī pašā viņa jaunībā ne pavisam nav. Bet tas nebūtu nekas ļauns, ja Ernsts jau no mazotnes būtu baudījis krietnu, sistemātisku audzināšanu un izglītību. Jo tās ir aplamas domas, ka ikkatram dzejniekam, ja tas grib uz tautu un cilvēci darīt lielu iespaidu, jābūt sparīgam, kaislīgam un līdz pašlielībai pašapzinīgam. Gēte ar savu objektīvo mērenību, ar lēno, bet pastāvīgi augšup ejošo attīstību ir darījis tiklab uz dzīves, kā arī uz mākslas un zinātnes veidiem nesalīdzināmi lielāku iespaidu, nekā Šillers, kaut gan pēdējais savā

Ernests Dinsbergs vecumdienās.

Anēls no Rakstniecības, teātra un mūzikas muzeja krājuma.

dzīves laikā bija pie saviem tautiešiem daudz populārāks un iemīļotāks par Gēti. Kamēr Šillers, kā trakojoša strauņe, pārplūduse no jūtām un pārmetumiem dzīvei un pasaulei, šaujas mums garām, mums nemaz nenoskāršot, ko viņa ar šo straujumu panāks, tikmēr Gētes ģēnijs izsmel jūru un rada spīdošu līmeni tuksnešainās ielejās, dēstīdams puķes, audzinādams kustoņus, nopūlēdamies gar cilvēkiem, saimniekodams ar lielāko rūpību, lai viss zaļotu un ziedētu. Saprotams, ja Gēte būtu dzimis Dundagas Īrenieku mājās, ja viņam vecāki būtu dzimtļaudis, kuri klausu un atkal klausu kungiem, tad viņš nekad nebūtu varējis sarakstīt "Faustu", bet var gan būt, ka tas tad nebūtu apdarījis ne pusi no tā darba, kuru Dūnsberģu Ernsts savā grūtajā mūžā ir varējis veikt. Tā tad uzdrošinos apgalvot, ka Dūnsberģa ģēnijs valdīja pār daudz lielāku pasauli, nekā Ausekļa un Pumpura ģēniji, kuri bija subjektīvi un savas mākslas pasaules šauruma dēļ spēja tehniskā ziņā sasniegt augstāku pilnību. Vienkāršam cilvēkam roze var viegli patikt, tāpēc ar to lielajā publikā var taisīt ātrāki furoru, nekā ar pusnokaltušo kociņu, kurš mēģina uz klints augt. Arī tām jūtām, kuras elementāram cilvēkam aiz viņa egoisma tam jo viegli un ātri lišķē vai pieglaužas, ir dzejniekam daudz pateicīgāki operēt savos ražojumos, nekā ar tām, kuras lielajam pūlim nepatīk. Dūnsberģs raksta dzejas, stāstus, romānus, lugas, ģeogrāfiju, vēsturi, zooloģiskus apcerējumus, sprediķus, tulko pasakas, sastāda metriku, etnogrāfiju, tulko atkal drīz Gēti, drīz Auerbahu vai Klopstoku, te to interesē Kurzemes vēsture, te atkal Šperdšena darbi, no kura tas vairākus pārtulko. Bet ar to viņam nepietiek, viņš ķeras pie Homera, mēģina atdzejojot, gan brīvi Odiseju, tad Miliona "Pazaudēto paradīzi", no visa tā viņš it kā atpūšas, rakstīdams "Skaisto Mīli un princesi Trūti". Un pie tam bērni nāk un iet, un viņš nāk un iet pie bērniem, mācīdams, pūlēdamies dienu pie dienas. Vai tas nav ģēnijs, vai tas nav liels ievērojams vīrs? Tiešām gan, vismazākais man ir tā pārlicība. Kā teicu, spējas, sasniegt savos darbos tehnisku pilnību, apmierināt modernās formas un stila prasības, Dūnsberģim trūkst, bet viņam ir griba, milzeņa griba, kuram garīgās rokas saistītas, un šī griba ir tā svētīgākā un cēlākā, kāda vien pie cilvēces un tautu darbiem sastopama. [Poruku Jāņa Kopoti raksti. IV sējums (Dažādi raksti). Rīga, 1914., sāk. 179.lpp.]

Savlaik Jānis Alberts Jansons un Konstantīns Karulis saka: „Savā garajā mūžā (1816 – 1902) Dinsbergs kļuva ļoti populārs, bet vēlāk viņu ātri aizmirsta, un tagad mums diemžēl jārunā par nepazīto Dinsbergu, jo īsie rakstiņi literatūras vēsturēs atsedz tikai daļu no Dinsberga paveiktā darba un neraksturo patieso ietekmi, kāda Dinsbergam bijusi latviešu kultūras dzīves attīstībā“ [Nepazītais Dinsbergs. Varavīksne 1967. Rīga: Liesma, 228–242]. Turpinājumā J.Jansons un K.Karulis atzīst, ka „...viņš [E.Dinsbergs] ir viens no pirmajiem, kas latviešu literatūrā rakstījis par cilvēka vēsturisko attīstību.“

Šajā burtņīcā vēlamies sniegt ieskatu E.Dinsberga spriedumos par sava laikmeta sabiedrību un tās attīstības iespējām. Tikai ekonomiski apsvērumi noteikuši mūsu izvēli — rakstnieka izteikumus publicēt izvilkmumu formā, norādot publikāciju avotus.

Muzeja vadītāja vietas izpildītājs Ivars Abajs.
Kubalu skolā, 2011. gada 24. janvārī.

“Kā jau tauta, kas vērgu kārtā novārdzināta, viņa nebūt nenojēdz savas tautības saturu. Žīdi, čigāni, lai gan kūlās izkaisīti pa citu tautu starpiem, tomēr pazīst savas tautas saturu un lai kā būdams, vai iet labi vai slikti, to nedarīs, kas tautai par skādi un sliktumu; bet Latviets to neprot, viņš nebūt nemāk savu tautu pārstāt, nedz kā citādi tikt pārāk par saviem tautas brāļiem, tas pirmām kārtām aizliedz savu tautību un to nebūt vairs neliekās pazīstam, un otram kārtam: ja viņš pār to iedabū kādu varu, tad to dzen un spaida divreiz nežēlīgāki nekā muižnieki un bruņenieki, kā tas diezgan piedzīvots pie tālaika vagariem, muižas-kungiem, un pēcāk arī tiesnešiem. Tā ka izcēlies tas sakam vārds: “Lai Dievs sarga no pašutautas valdiniekiem! Muižnieki dzen, bet lūko, ka caur to neskādē sava paša novada labumam; bet tāds paša tautasdzinējs nelūko uz neko citu, ka tikai uz to: nu es vienreiz esmu tapis virsū un tāpēc arī gribu darīt, ko tik varu!” Un zināms, ka to arī dara tas iedzimis verdzības gars, kas pats no spaidiem izsprucis un tos rokās dabūjis nu ar tiem spaida citus, gribēdams tapt pie muižnieku bagātības un muižnieku dzīves.”

“... Tādi arī paliek par lišķiem, aprunātājiem un špioniem, kas apmelo un nepatiesi izšpijono savus tautasbrāļus, kad tik caur to sevim var iedabūt kādu labumu. Šādus te pieminētus grēkus pret savu tautu, neviena brīva tauta nedara, un caur to noskatās uz Latviešiem ar nicināšanu. Tomēr pie tam nav tauta vainīga, bet tik tas novārdzināts un no tautības jušanām atradināts gars.”

“Šos [dižciltīgos] apsūdzēt uz viņu tiesām nekā nevarēja, tāpēc ka tiesnieki bija no viņu pašu kārtas, kas mūžam savai kārtai izdeva taisnību pēc tā sakāma vārda: “Krauklis krauklim necērt acīs.”

“... Bet valdība, kas zemniekus plēš un spaida, ir līdzīga muļķa saimniekam, kas izrok ēkas pamatus un palaiž savus laukus jeb padaudz nodzen zirgus.”

“Bet te jāpiemin: cik reizes tur nebija lūgts, lai apžēlojas par tiem nabagiem, bet, jo tie žēlojās un lūdza, jo tīšām tos nospieda vēl vairāk.”

“...Zināms, ar visu pretošanos tie aizgāja postā; jo jau sakāms vārds teic: “Ko mazais padarīs lielajam?” Tomēr, lai tad arī ir pagalam nekā citam stāvēt par kāju pameslu.”

*E.Dinsbergs. Vīriešu krietnums un sieviešu untums.
1.daļa. Liepāja, 1900. 191., 192.lpp.*

“Tā labākā un krietnākā tauta ja nāk tāda varmāka rokās, kam brīv ar to darīt, ko tas grib, tas to ar laiku novārdzinās, ka tā nekas cits vairs nebūs kā nejēga.”

“Kad cilvēks redz, ka viņa dzīve ir tā apsvērta, ka viņš nevar to izvest, ko gribētu, tad viņam pāriet visa luste dzīvot un pūlēties un viņš pakrīt uz žūpošanu, un iet niekā — paliek vecā dzimtbūšanas garā ne kungu, bet dzīvēs vergs.”

* E.Dinsbergs. *Latviešu biedrība. //Mājas Viesis –1856. – Nr.2*

** E.Dinsbergs. *Kabatas grāmatiņa ar daudz lustīgām ziņgēm. 1862. - 6.lpp.*

Latviešu biedrība *

...

Mēs latvieši! Un pie šī vārda
Mēs mūžam draugi paliksim.
Kas tautas godu kājām spārda,
To vārguli nožēlosim.

Latviešu biedrība **

...

Mēs L a t v i e š i ! Un pie šī vārda
Mēs mūžam draugi paliksim!
Kas tautas-godu kājām spārda,
To pašu kājām spārdīsim!

Pie vilkiem būdamam jakauc līdz

Es šo sakamu vārdu nesaprotu citādi kā tā: Kad tu neprātīgu vidū iekūlies, tad tev vajag tādām pašām neprātīgam būt, kā tie ir; jeb, kad tu starp netaisniem iekūlies, tad tev vajag līdz arī tādām pašām netaisnam būt. Voi tas pareizi? Es saku: nē! To tev ne būs! – Pirmām kārtam: Tev nebūs starp vilkiem jaukties, bet no tiem atkāpties. – Otrām kārtam: Ja tu nevari no viņiem izsprukt, tad saki tiem acīs: Es esmu cilvēks un ne vilks, un tadēļ ne varu tik dobi izkaupt. – Trešām kārtam: Kad tu it ne kā citādi ne vari glābties un tev tiešam gals priekš acīm, ja ju līdz ne kauksi, tad tu ne no tiesas, bet tik priekš viņu ausīm vien jeb pāru reizi drusciņ gan vari iekaupties, bet no Dieva puses, sargies ar viņiem līdz plēst un citu ļaužu jērus rī; citādi, kad gēģeris uznāks, tad viņš tev līdz ar citiem vilkiem nošaus, un tev būs vilku daļa.

Godprātība

Lielskungs runāja ar kādu lepnu kopmani pilsātā uz ielas. Te patlaban nāk mels moruvērgs garam, paceļ pazemīgi savu cepuri priekš tā gubernatora un godīgi paklanās, un tas gubernators it laipnīgi paklanās tam Morim pretī. Kopmanis to noskatījies saka: “Cienīgs lielskungs! kam nu Jūs tā pazemojieties, ka tāda mella vērga labdienu saņemiet?” – Gubernators atteic: “Kapēc nē? Tas tak manim būtu kauns, ja tas mellais nemācīts vērgs būtu jo godīgāks nekā es.” – Bet dažs, kad maz savu stārķdegonu dabūjis jo augstāki pacelt nebūt vairs neredz to zemnieciņu, kas viņam garāmiedams laipnīgi savu cepuri paceļ. – Burbulis!

Gailis un pīle

Un grozīdamies pīle brien,
Tai staltais gailis blakam lien
Un smeļās. “Pīliņ, māsiņa!
Pie slikta danču–meistera
Jums staigāt mācīns. Pasaki
Kam pakaļu tā vankrējiet?”

Un pīle klusu pacietās
Līdz dīķmalī tie nosteidzās.
Bauc! šāviens sprāgst un gailītis
Ne zin kur būtu ieskrējis.
Ta pīle šāvās ūdenī
Un šis tai pakaļ mudīgi.

Bet kas par briesmām gailītim!
Jo kuļās, jo jo dziļāk šim
Grimst rumpis dīķī – slīkt jau sāk.
Te pīle šūpodamies nāk
Un saka: “Brīnum nejauki
Tu peld pa dīķi gailīti!”

Kad vienu skunsti ne zin tu
Cik pārpilnīgi mācītu,
Tad tomēr otram ne smeļies,
Kas neprot to. – Var gadīties
Tam citas skunstes, ar kam prot
Tas tevīm garu degun dot.

Cita maize ir žēlastības maize

Jeb: "Tas ir grūti caur cita pirkstiem skatīties."
Kas palaizdamies sāka: "gan bērni, radi un draugi mani izvilks cauri," tas ir šķībi norēķinājies; un kad viņš to rēķeniņu pārlūkos, tad atradīs, ka bērni tam būs palikuši par sōģiem, radi par svešniekiem un draugi par ienaidniekiem; un ka pie maizes, kas no tādiem uz galdu nāk, būs klāt pārmešanas sāls uz šķīvja un dusmošanās putra podā. Un šī pate saskābuse barība tik ilgi arvien jo knapāk uz galda nāks, kamēr beidzot pagalam iznīks, un ir tas pajumts arī nozudīs, un viņš paliks apakš klajas debess, kur visiem pavelti brīvu nakti pārgulēt. Tādēļ, laimīgs tas, ko paša galds baro!

“Kad ko gribam kopt, tā ka no tā īsts labums var rasties, tad no grunts jākopj, citādi viss velti, - tā pat tas ir ar tautu un cilvēcību. Cik es noprotu, tad visai cilvēcībai tās iesākuma jeb grunts—mācības jādabū no mātes, un lai mātes to varētu dot, tad tām vajag pašām būt mācītām.”

...

“Visvairāk tā bērnu—audzināšana— tā bērnu—audzināšana, cik reiz to pa mājām esmu noskatījies; tā man gaužām uz sirds guļ. Un kad nu bērnu—audzināšana pa mājām vis vairāk ir un paliek apakš mātes acīm, tad es šeitā ne kādu citu labu un derīgu padomu nezinu, kā meitas vajag vairāk skolot; ka sievišķus vajag krieti skolot.”

...

“Kur namturība, jeb, kā tagad mēdz runāt, “saimniecība” no ārienes un iekšienes pareizi ir uzkopta: no ārienes, kur ēkas, lauki, pļavas un citi pie mājām piederīgi plači stāv labi uzkopti un pēc derīgas kārtas iedalīti; tāpat arī zirgi, rati un visi citi mājas rīki ir kā vajaga; – no iekšienes: kur mājas iedzīve ir skaidra un spodra; istabas gaišas; logi, galdi, beņķi, krēsli, sienmaļi, ēdienu un dzērienu trauki un visas citas iekš saimniecības brūķējamas lietas ir tīras un glītas; plāns skaidri izslaucīts, gultas koši uztaisītas; mazgājamās drēbes, jeb kā tagad vairāk mēdz runāt “veša”, kad ar nav smalkas, tomēr ir tīras un baltas; ēdiens, kad ar nav trekns, tomēr ir skaidri sataisīts un smeķīgi izvārīts, arī skaidros traukos ieliets un pēc kārtas uz galda uzlikts; mājas lopi un īpaši sīkie lopi tiek pēc kārtas apkopti, pieklājīgi turēti un ganīti vajadzīgās vietās; sivēni nekvekst pie durīm; sēts vidus jeb pagalms ar vien tīri noslaucīts

u. t. j. pr. – kur tas viss tā ir redzamas, tur saka, ka ir laba saimniecība jeb mājas namturība.”

...
“Tāpat saimniecību jeb namturību var salīdzināt arī ar cilvēka prātu un sirdi. Prāts ir iekš cilvēka tas saimnieks un sirds tā saimniece. Ir labi, ja cilvēkam ir gudrs prāts un laba saprašana, kā labs saimnieks mājās. Tas cilvēku no ārpusē var noturēt krietu un glītu; bet ja viņa sirds iekšpusē nav skaidra, spoža un izglīkota, tad no tāda cilvēka ne kas īsti krietis nevaic cerējams. To prāta gudrību, kas viņam galvā, (kaut arī jo laba un samantīga), to neskaidra iekšējīga sirds dzīvība (ja sirds viņam nav skaidra) pagroza uz sliktumu, netaisnību, gudrām blēķām, niķiem u. t. j. Pr. ...Tāpat tas arī ir saimniecībā: Ir labi, ļoti labi, ja saimnieks ir mācīts un saprātīgs, kas prot savu kanti pareizi noturēt, un – to arī vajag; tomēr ar to vien vēl mājas būšana jeb saimniecība nevar celties slavā un turībā. Ja saimniece ir nemācīta, palaidniece un neskaidra vārdos un darbos; ja viņa ir platmute, blāuksekle, slinkē, un palaidniece jeb, kā vectēvs mēdza teikt, tik tāda čučebabe; ja tā ir neuzmanīga, neuzpasīga; ja nav acīga, spregana, saderīga un visu viņai piederīgu darbu izrīkotāja; ja nav samantīga bērnu audzinātāja, – ar īsiem vārdiem: ja nav miesā, sirdī un prātā izglīkota: tā – saku vēl otru reiz – viņa mājas būšana jeb namturība nevar celties slavā un turībā. Tāpēc meitu jeb sievišķu krieta izskološana ir tā pirmā un vajadzīgākā lieta, ja tauta grib laicīgā un garīgā labklāšanā iezelties!”

...
“Jo, ko bērns jauns būdams ieņemās,
To cauru mūžu dara tas.”

“Kad drusciņ paliek lielāki un tiem ar bērna spēlēm vairs nepietiek, tad lai no gara laika nepakristu uz kādiem nedarbiem un pārgalvību, tie jā māca strādāt kādu vieglu un tiem patīkamu un piederīgu darbiņu; un to tā ieriktēt, ka tas bērniem paliek patīkams, un tie pie tam nedabū ne kādu riebšanos; pa visam tos sargāt no aplamas runāšanas, bļauksēšanās, ķīvēšanās, melošanas u.t.j.pr., ko visu šinī tsumā nevaru pastāstīt, bet kas ļoti vajadzīgs. Jo prātīga un krieta bērnu audzināšana ir tas vajadzīgākais un derīgākais iesākums uz tautas attīstīšanos garā un patiesībā, caur ko vien tā var nākt pie labākas atzīšanas, skaidrākas dzīves un laicīgas un garīgas izglītošanās.”

Sirds

Es krūtīs sirdi dzīvu, labu
Un sajūtīgu sajūtu;
Tā vald' un groza visu dabu,
Ka to, gribu, padaru.
Kad jautra tā, tad priecājos,
Kad pikta tā, tad niknojos.

Ka sirds no mazām dienām slihta,
To ar' it labi noprotu.
Jo brīžam tā tik irgņa, pikta,
Ka visu labu nosmādu.
To nosauc par dižsirdību
Ar ko tēv, māti kaitinu.

Sirdsmīlīgs būt, tas bērnam klājās,
Uz brāļiem, māsām, vecākiem,
Vaj laukā tas, vai ciemā, mājās,
Būt mūžam labsirdīgs ar tiem.
Jo bērnu, kam sirds mīlīga,
Ikkatris mīl un noglauda.

Ievaldīt sirdi labu, krietu,
Uz to, cik spēdams spiedīšos,
Kad jutīšu to piktu, cietu,
Tad dikti par to kaunēšos.
Jo kāda sirds jau bērniņam –
Ar būs tam lielam augušam.

“Katra tauta vaj tā liela jeb maza, kas tikai par tautu atzīstās un kā tauta kopā turās, ir līdzīga veselam cilvēkam, kas iekš sevis jūtās veselīgs un spēcīgs, un pats gādā par savu miesīgu un garīgu labklāšanos, un visi tādas tautas cilvēki ir kā locekļi pie veselīgas miesas. Tāda veselīga dzīve ir vajadzīga tiklab vienam cilvēkam, kā veselai tautai. Jo, ja tauta kopā neturās kā tauta un kā tauta par savu labumu negādā, tad tā nav tauta, bet palaidniece; tāpat kā tāds cilvēks ir palaidnieks, kas pats par savu labumu negādā.”

...

“Tas lielākais tautas locekļu pulks vēl maz ko sajūt no šīs tautas veselīgas gara dzīvības un maz ko zina, ka viņi arī ir locekļi pie tautas miesas, kam no visas tautas gara–spēka arī kāds labums jādabū, un atkal ar to spēku, kas pēc savas kārtas iekš viņa ir, visai tautai par labu jāstrādā. Tām no dzimtlaiku pātagām, kas visas jušanas–dzīslas pārcirtušas, vēl ir tik lielas rētas, ka tie jušanas–dzīslu gali vēl ne būs nevar kopā tikt, un tādēļ cits par citu nedz ko zina, nedz grib zināt, un savā vēl neizglītotā dzīvībā vārgst priekš sevis vien, un to pašu neizglītotu dzīvību padara vēl jo neglītu caur pārlicēģu brandavīna un alus dzeršanu un citiem nevajadzīgiem kārumiem. Ja kāds grasis no kroņa– un muižas–nodošanām atliek, to uz šiem kārumiem iztērē, un uz grāmatu un laikrakstu pirkšanu un lasīšanu ne domāt ne domā.”

...

“Un kur mūsu tautā tas vēl tā notiek – (ak! un daudz vietās tā notiek!) – tur šinīs brīvlaikos gan tas vēders ir brīvs; bet tas gars vēl ir dzimts un vērģs, ne kungiem, bet sava paša

vēderam. Kas sava vēdera un kāruma kalps, tas ir vēl sliktāks ne kā dzimikunga vērgs! To ne būt nerakstu, alu un citas smeķīgas lietas cilvēkiem gribēdams aizliegt; bet tikai pierādīdams, ka neizglītoti cilvēki vēl nenojēdz, kas viņa labumam vairāk lieti der, tādēļ vairāk klausā savam vēderam, ne kā savam prātam.”

...
“Cilvēkam jāgādā par savu laicīgu pārtikšanu; cilvēkam jāgādā par savu labklāšanos; cilvēkam jāgādā par savas miesas veselību un spirtumu, par viņas jaukumu un visu kas pie tās pieder, jo miesa ir gara mājoklis. Vājās un novārdzinātās miesās nevar ne kāds krietns gars mājot, kā to redzam pie nodzīniem dzimtļaudīm; cik pie tiem gan kas ir no gara un veselīgas gara dzīvības.”

...
“Par visām lietām cilvēkam dalība jāņem pie savas brāļu un tuvāku miesīgas un garīgas dzīves un pēc patiesības viņš nedrīkst no cilvēcīgas biedrības atrauties un viens priekš sevis palikdams sacīt: “Kas man daļas gar citiem! Katrs priekš sevis, Dievs priekš visiem!” Tāda runa rāda mežoņu (meža–cilvēku) un aloņu (alās mājodamu cilvēku) dabu, kas ne ko nejūt no cilvēcīgas mīlestības un no cilvēcīgas sabiedrības.”

- * E.Dinsbergs. Mūsu valoda. //Baltijas Zemkopis – 1876. – Nr.25
** E.Dinsbergs. Mātes valoda //Mājas Viesis. Pielikums - 1879. - Nr.43

Mūsu valoda *

...

Tā augstākaja mantība
Lai ir mums sava valoda.
To mēs lai augsti cienījam,
Ar vien jo vairāk uzkopjam

Lai vecu rūsu noberžam
Un tukšas vietas piepildam
Ar vārdiem koši derīgiem,
Kas saprotam i tautiešiem

Bet lai ar' lūkojam uz to,
Ka nepiekaram tai neko.
Kas viņai šķībi stāvētu,
Vaj saprašānu tumšotu.

Mātes valoda **

...

Skani, skani alažiņ,
Mīļa mātes valodiņ!
Kāpi ār' no veciem kaktiem,
Vec' aizmirsta dziesmiņā!
Atskani iekš tautas-rakstiem,
Ziedi katrā sirsniņā!
Ziedi katrā sirsniņā!

...

Tād' ju viņ' i
(Dundzinieku vīze)

Duj cillak' vakre gull't gāj':
Tas viens bi sainiks, tas
Tā lūdz: „Ak mīļes Dieviņ'!
Do rīte soul' jal maz!
Jo citād' man pagalam
Viss prieks un cereb' e:
Man rīte sous siens žoudams,
To Dieviņ pasārge!” –

Tas otrs akkal melders,
Trīs dien's bez maļsens's ciet's,
Tā lūdz: „Ak, kad jal rīte'
Te nolīn' muns labs liet's!
Es citād' nevar malt vairs,
Nav ūdiš vairs ne cilt.
Do labam lietam nol'īn,
Tukš' dīķ li malam pild'! –

Duj gēger' trāpes meže
Viens otram prette lab,
Un vide ieroug' puttan'
Līdzig' pa šāvan ab'.
Klussīn tie katars lūdzes:
„Do man to virsvēj' Dies!
Kas zin, kad tād' brang štieran'
Vairs mane maste skries!” –

Rou nu! No abam pusem
But vējam jāpūš šiem,
Un jālīst, soule jāspīd,
Kā katars grib no tiems.
Ik viens no Diev' tik lūdzes.
To lab' pa prātam sov',
Ka otram tas pa skād' i,
Pa to tam bēds ju nav.

Tād' ju tie cilak' viss' i!
Ko var a mērķems dar't?
Uz tādem murm'lem āter
Dies dusmigs palikt var't.
Un kad doudzreiz tam šķelmem
Vel labāk izdodes,
Tad jābrīnes pa liekam,
Ka toup mūs debestēs.

Par skolu

...

Lab' iekopties iekš gudrībām,
Tam tiešām Vācu valoda
Par visām lietām vaj' dzīga.
Jo Latviešiem ir mazums grāmatas,
Un daudz tiem driķēt ar' neder ne maz,
Tāpēc, ka maza tauta tā,

...

Kur tik bij skola gatava,
Tur bērni, Dieva svētība,
Savesti tapa mācībā,
Ka prieks bij skolas priekšniekiem
Un visiem labiem cilvēkiem,

...

Ak, tavas bēdas! Ļautiņi
Jel sakiet man, kas gudrāki –
Kam skolas amats saprotams,
Kā būtu jele iespējams
Tik drīz iekš tādām galviņām,
Kas pilnas ar negudrībām –
Ar niekiem, blēņām, pasakām
Un citām māņu ticībām
Iespiest tās labās mācībās?
Kā bērņus, kas no dzimšanas

Ir palaisti, kā sivēni
Aizkrāsnes kaktā audzēti,
Un daži – jā, kas tiess, tas ties –
Ne būt neprot saturēties,
Kad māca tiem par Dieva prātu,
Ka skolu nepiesmirdinātu.
Kas smieties, šķendēt, lādēties,
Un rauties, plūkties, dauzņties!
Un aplam griezties, jaktēties
Un savā vaļā ērmioties
Ir ieradušies vienādi,

...

...

“Tās lielākās brīvības labumu piekopējas ir skolas. Itin kā jauki sildīdami un augļodami stari saulei nāk līdz: tā brīvībai nāk līdz skolas. Kad nebija nekāda brīvība, tad arī nebija nekādas skolas; bet jo nu brīvība augstāk pakāpj, jo vairāk rodās skolas, un skolām līdz dziedātāju biedrības, skolotāju sapulces, teāteri, viesības vakari, tāpat arī laukkopības sapulces u.t.j.pr. Caur tām visām Latviešu verdzībā nospiestais prāts un gars, kā jauna pavasara rasā, atdzīvojās, veldzinājās, zaļo un sāk ziedēt.”

Dziesmiņa pie skolmeisteru sanākšanām dziedama
pēc tās meldejes: Freude, schöner Götterfunken

...

Kūtru prātu lai mēs nīdam,
Uzticīgi strādajam;
Lai kā zvaigznes gaiši spīdam,
Visur, kur mēs dzīvojam.
Lai mums allaž priekšā stādās,
Ko Dievs uzticējis mums!
Lai iekš mūsu bērniem rādās
Dieva Gara atspīdums!

...

No E.Dinsberga vēstules krustdēlam [1894.] pār dzimtas ciltsrakstiem:

„ Un ko tad no dzimtcilvēka var vairāk teikt, kā: viņš dzīvojis un nomiris. Varam teikt, ka daudziem bija diezgan sajēdzīgs un izmanīgs gars, bet tiem nebija tie līdzekļi, attīstīties un izglītoties. Un viņu valdoņi tādus nebūt negribēja un ja kāds kur rādīja, ka tam arī ir prāts, to raudzīja noslāpēt un nozūmēt kā vien zinādami. Viņi īsti gribēja iznīcināt visus ciltsrakstus, lai latviešiem no senatnes nepaliek nekādā atmiņa, lai no viņa vairāk nezina: viņš dzīvojis un nomiris. Un zināms, kad no augšenes negādāja par tādiem ciltsrakstiem, ko tad nemācīti rūķi par tiem zināja gādāt, kam nebija nekādas jausmas no izglītības. Pats atminos, ka 10 gadus vecs būdams, tapu pāra mēnešu skolā. Trīs dienas skolā sabijis, pārnācu vakarā mājās, visi mājas ļaudis manim apkārt, gribēdami redzēt, kādas augstas gudrības es pārnesis no skolas. Es paņemu *utdubanu* un ar krītu tur uzvelku lielo K. Rādu to visiem un prasu: vai ziniet, kas tas ir? Visi stāv mutes atplētuši un kāds iesaucās: ko te var saprast, kas tāds *mērķa krāģis* ir! Tad ņemos viņiem izskaidrot, ka tas ir lielais K, kas pie vārda Kungs stāv pašā priekšā.“

Utdubans - gluds dēlītis, ko matus sukājot lieto utu kaušanai [Vilnis Mitlers. Dundagas izloksne. Manuskripts]

Mērķis [mērķis] – ‘tas, kas ir jocīgs; tas, kas atķiras no citiem (piemēram, ar izskatu, rīcību); savādnieks’ [Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts. Sofija Dravniece. Dundagas izloksnes teksti. Rīga. 2008]

Vien'alga

Vien'alga man, kad būšu nomiris:
Voi baznicā man zārks starp gaišām svecēm
Guļ appušķots ar salda smaržu puķēm,
Voi tumšā rijā guļu sastindzis.

Vien'alga man, kur mani paglaba:
Voi lieliem kungiem blakam goda-vietā,
Voi izmūrētā marmot-velvī cietā,
Voi ubadziņam blakam žogmalā.

Vien'alga man, kā mani kapā nes:
Voi gaudu-dziesmas skan pār zārku gaisā,
Voi priesteris tur jaukus vārdus kaisa,
Voi smilktīs klusi ierakts topu es.

Vien'alga man, kas rāda, kur mans kaps:
Voi puķu-krūmā spoži goda-ziedi
Ar rakstiem: "Še iekš Dieva duss viņš labi!"
Voi vecā biezā zālē krusta stabs.

Vien'alga man, voi kaps ir aptaisīts
Ar skaistiem traliņiem un plašu rūmi, –
Voi apkārt nīkst tam sausi ērkšķu-krūmi, –
Kad tikai mūžs ir godam pavadīts!